

THINK NAMIBIA
Sustainable Forest
Management

KUTULO YA LIKOTA ZA MABALA MWA NAMIBIA

PAMPILITUNA #3

LITABA ZA NITI KUAMA KUTULO YA MABALA MWA NAMIBIA

Mabala a leka mali a bato likana N\$5,000 kakuya ka sipimo sa cubic meter.

Mali azwa kwa mabala ha a fumanwi kakutala sina buñata bwaona ha a lekiswa kwande a naha asika lukiswa kale hande.

Palo ya buima bobu bato likana **75,000 tonnes** ya likota za mabala mwa Namibia neli lekiszwe kwande a naha mwa silimo sa 2019, buñata bwazona neli kwa naha ya china.

Liluko la likota za mabala li kulubelwa kuba ni sifumu sesi **fitelela N\$24 Million** silimo ni silimo kwa balimi mwa silalo ni baluwi ba libaka za muubu.

Ku **fumaneha kwa likota zamabala a mayemo a pahami** haku bu bebe ,taba yeo i tiswa ki kuhula ka bunya kwa likota za silalo, zetokwa lilimo ze fitelela mashumi a mañata kuisa kwa lilimo ze mwanda kuli likone kufita fa mayemo a lumelezwi ka mulao.

Pit sawing: Mukwa wo belekiswa kwaku lukisa hande likota za mabala, ili moo kuwona likota li pumakiwa kuba ma pulanga kwa sibaka, kaku belekisa saha ye tuna. Mukwa wo upanga ma pulanga ama nyinyani bakenisa kuli likota lisweli kusinyeha hanze li pumakiwa.

Chainsaw milling: Mukwa wa mushini wo ipitezi kwa zibo waku lukisa hande mabala wo lumelela ku lukiswa kwa mitai ni mubili wakona pili lisika lekiswa kale kwande a naha. Ni haike inge kuna ni kekezo kwa butokwa bwa libyana ze pangwiwa, kwa tula ku babalela niku lukisa.

MAÑOLO AKU KUTULA MABALA

- 1** Mulonganyana wa sizo u lumelela kukutula.
 - Liñoło leli lumelela kukutula la tokwahala mwa libaka za mubu wa sizo, ni mishitu ya sicaba.
 - Mwa libaka ze tisa mashilini, bañi bazona batokwa ku supeza **bupaki bwaku luwa** sibaka sa muubu.
- 2** Kupo ya liñoło i fitiswa kwa liluko laza mishitu.
 - **Mañoło ami lumelela kulema mabala mukona kua fumana kwa:**
 - Tolopo ya Katima Mulilo nikwa bukalo mwa sikiliti sa Zambezi
 - Rundu ni Divundu mwa sikiliti sa Kavango yemwa upa.
 - Nkurenkuru mwa sikiliti sa Kavango yemwa wiko.
 - Litolopo za Eenhana, Okongo ni Omafo mwa sikiliti sa Ohangwena.
 - Muleneñi wa Windhoek mwa sikiliti sa Khomas.
- 3** Liluko laza mishitu lieza **litatubo kwa sibaka**.
 - Pampili ye sweu ya bupaki bwa linolo i fiwa kuya fitisa kupo.
 - Pampili ya mubala wobata kueza bu fubelunyana kiye lumelwa kwa ofesi ye tuna mwa muleneñi wa Windhoek.
 - Pampili ya bupaki ya mubala wa ndilu kiye bulukiwa kwa ofesi yekonile kumifa linolo.
- 4** Pihyo ya tatubo i amuhelwa ki muokameli wa liluko.
 - **Manolo a liyemba**
 - Liluko la mishitu lifa manolo kwa tutengo twa kamaiso ya mishitu kakuya ka milelo ya kamaiso ya mishitu wa sicaba. Afiwa kwa mamemba ba mishitu wa sicaba babana ni takazo kapa babelekisi ba kwande.
- 5** Liñoło laku kutula lifiwa ki liluko la mishitu.
 - **Manolo amanwi a fiwa kwa liluko la za mishitu:**
 - Ze lekiswa kwande a naha, ze lekiwa kwande a naha niku tiswa mwa hala naha, ku fundota, moli zamaela libyana ni manolo a linzila ze belekiswa.

Kutulo ya mabala ki kalulo ye ezahala ka ku lema kuli mufumane likota, mapepa ni libyana zeñwi zezwa fa likota.

Kalulo yaku kutula mabala ka nako ye telele ki nzila ye belekiswa ka mukwa wo likota za kutulwa kono niku tiiseza ku hula hape kwa zona. Kutokwa ku lela hande, kukutula ka tokomelo, ku lukisa hande niku lekiswa kwa libyana zeo.

Mwa namibia, mabala a lekelwa ku:

- Kui tusisa mwa misebezi yaku yaha mandu
- A lekiswa mwa naha
- Bupoti niku yaha libaka zama tibeledo a bapoti
- Libyana zamwa mandu niza buikezezo
- Kulekiswa kwande a naha

Mwa Namibia, kukutula mabala ku zamaiswa mwa tasi a mulao waza mishitu mwa timana 12 wa silimo sa 2001, wo toloka mayemo a ama ku lumelela likezahalo ni sebeliso ya mishitu ni libyana zezwa mwa mushitu. Hape likonile ku beiwa nimwa **mulao wa kamaiso ya za naheñi wa silimo sa 2007** ili kezahalo ye tokwa liñoło lelimi lumelela kuzwelela kwa liluko la litaba za naheni <http://eia.met.gov.na>

KUTULO YA MABALA KA MUKWA WAKUKONA KU ZWELAPILI KA NAKO YE TELELE

1

Tatubo ya lika kamukana pili musika kutula: kiye lela palo yekona ku kutulwa, ku lukisa litaba za cwale-cwale faa kwa mululo wa kamaiso ya mushitu.

2

Kutulo: iyemi fa mululo wa kamaiso ya mushitu wa sicaba, likota ze ketilwe mwa mifuta yazona za kutulwa.

Tokomelo itokwa kuba teñi ili kusabisa kukutula likota za mabala kaufela za mayemo a pahami ka nako iliñwi.

Mukwa waku kutula likota za mabala ka kuketa

Ku lemiwa ka nzila ye zwelapili kwa likota ze ketilwe kusina ku sitatalisa likota zeñwi ku tiiseza kuba teni kwa likota ka nako ye telele mwa mushitu. Ku eziwa kakuya ka kutulo ye lumelezwi, sibaka mwa hala likota ni butungi bwa likota ze siilwe.

4

Mishitu ye ncafalizwe, kakuya ka mayemo a kuhula kwa mifuta ya limela ni butuna bwa likota ze siyezi kwa kutulo ya mafelelezo. Musebezi waku ncafaza hape kuyoli fa kalulo yese li hulile, ikona kuunga lilimo ze fitelela mashumi a mabeli.

3

Tatubo yalika kamukana kasamulaho a kutulo ni kamaiso ya limela haiba kwa tokwahala.

Tucalo totusali totu nyinyani tukona ku caliwa mwa sibaka moku caliwa limela.

Mifuta ya likota za mabala mwa Namibia:

- MUZAULI** (*Guibourtia coleosperma*)
- MULOMBE** (*Pterocarpus angolensis*)
- MUKUSI** (*Baikiaea plurijuga*)
- MUSHESHE** (*Burkea africana*)

Yemiñwi mifuta ya likota za butokwa bakenisa kupanga misumo ni lukwakwa ze lekiswa:

- LUHONONO** (*Terminalia sericea*)
- MUSELE-SELE** (*Dichrostachys cinerea*)
- MOPANE/MUPANI** (*Colophospermum mopane*)

MIHATO YAKU ZAMAISA KUTULO MASWE YA LIKOTA NIKU KUTULA ISI KA MULAO

Kueza tatubo ya mukoloko wa lika kamukana.

Kueziwa litatubo za kasamulaho a kutulo.

Tatubo ya limbayambaya ni mingomo moku bulukelwa ni moku longiwa likota.

Ku kotopiwa kwa likoto ze tiile ni milatu kwa likezahalo ze loba mulao.

Ku tiiseza kuluta zibo ya bucaziba ye swanela kwa maofisa baba kotopa mulao.

'Promoting Sustainable Forest Management in the Kavango-Zambezi-Region in Namibia'

Muñoli: Miya Kabajani
Sikulu 2021
Mutoloki: Juliet Sibeso

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of the Hanns Seidel Foundation (HSF) Namibia and the Desert Research Foundation of Namibia (DRFN) and do not necessarily reflect the views of the European Union.

KUZIBA LITABA KA BUTUNGI MUSWALE BA KATENGO KA NSFM:
Hanns Seidel Foundation (HSF) Namibia, House of Democracy
70-72 Dr Frans Indongo Street, Windhoek West; P.O. Box 90912, Klein Windhoek, Windhoek, Namibia

Tel: +264 (0) 61 237 373 Email: sustainability@hsf.org.na www.thinknamibia.org.na

[facebook.com/thinknam](https://www.facebook.com/thinknam) twitter.com/thinknamibia [instagram.com/thinknamibia/](https://www.instagram.com/thinknamibia/)